

PORTAL DiKUL – ENOTNA VSTOPNA TOČKA DO VIROV IN STORITEV DIGITALNE KNJIŽNICE UNIVERZE V LJUBLJANI

Univerza v Ljubljani (UL) svojim študentom, raziskovalcem in pedagoškim delavcem že vrsto let omogoča dostop do številnih plačljivih elektronskih informacijskih virov. Poleg najpomembnejših specializiranih bibliografskih podatkovnih zbirk za različna področja znanosti imajo uporabniki z UL dostop do elektronskih revij, elektronskih knjig, elektronskih slovarjev ter do drugih informacijskih virov najpomembnejših založnikov znanstvene in strokovne literature. Da bi zagotovili čim večji obseg gradiva, je bilo potrebno vzpostaviti učinkovit sistem nabave in licenciranja elektronskih informacijskih virov. Knjižnice UL se zato aktivno povezujejo v različne nabavne konzorcije, ki omogočajo dostop do najbolj znanih portalov elektronskih revij in elektronskih knjig, kot so *ScienceDirect*, *SpringerLink*, *Wiley InterScience*, *American Chemical Society*, *NetLibrary* in drugi. Ocenjujemo, da so spletne storitve knjižnic UL zanimive za več uporabnikov kot klasične knjižnične storitve. Poglavitni razlog je to, da so elektronski informacijski viri UL dostopni od koderkoli in ne le iz prostorov knjižnic UL. Dostop na osnovi IP-avtentikacije je mogoč z vsakega računalnika, nameščenega na UL (preverjanja istovetnosti računalnika na osnovi njegovega IP-naslova). Poleg tega je z geslom prek t. i. oddaljenega dostopa možen tudi dostop z računalnikov, ki niso del računalniškega omrežja UL. Na tak način lahko uporabniki elektronske informacijske vire UL uporabljajo sedem dni na teden 24 ur na dan.

Pri dosednji uporabi elektronskih informacijskih virov UL so bile težave z uporabo virov, ki so bili dostopni na različnih spletnih mestih. Izhajale so iz decentraliziranega knjižničnega sistema na UL. Zato je bila uporaba zapletena in uporabnikom pogosto neprijazna. Do elektronskih informacijskih virov ni bilo enotne vstopne točke, uporabnik je moral prebrskati spletna mesta posameznih knjižnic UL. V okviru elektronskih virov UL obstajajo različni licenčni režimi, tako da uporabniki v določenih primerih niso imeli dostopa do vseh virov. Prav tako niso bile popolnoma urejene spletne povezave iz zapisov v bibliografskih zbirkah do pripadajočih celotnih besedil. Ob iskanju v različnih virih so se pojavljali tudi dvojniki zapisov posameznih dokumentov.

Vodstvo UL se je zato na predlog knjižničarjev odločilo, da na področju uporabe obstoječih segmentov digitalne knjižnice poenoti sistem in je uvedlo nov informacijski portal Digitalna knjižnica Univerze v Ljubljani (DiKUL). Najpomembnejša lastnost portala DiKUL je, da predstavlja enotno vstopno točko do elektronskih informacijskih virov UL ob upoštevanju vseh licenčnih posebnosti. Portal vsebuje enoten Katalog informacijskih virov UL z opisi virov in možnosti dostopa. Poseben modul portala, t. i. združevalni iskalnik, uporabnikom omogoča, da na enostaven način preiskujejo do 20 elektronskih informacijskih virov hkrati. Drug pomemben modul portala je t. i. povezovalnik OpenURL, ki na podlagi bibliografskih podatkov, pridobljenih pri iskanju, omogoča tvorbo ustreznih spletnih povezav do pripadajočih celotnih besedil in ostalih spremljajočih dokumentov. Uporabniki na tak način prihranijo veliko dodatnega dela pri iskanju možnosti dostopa do celotnih besedil, kot je bilo v praksi do sedaj.

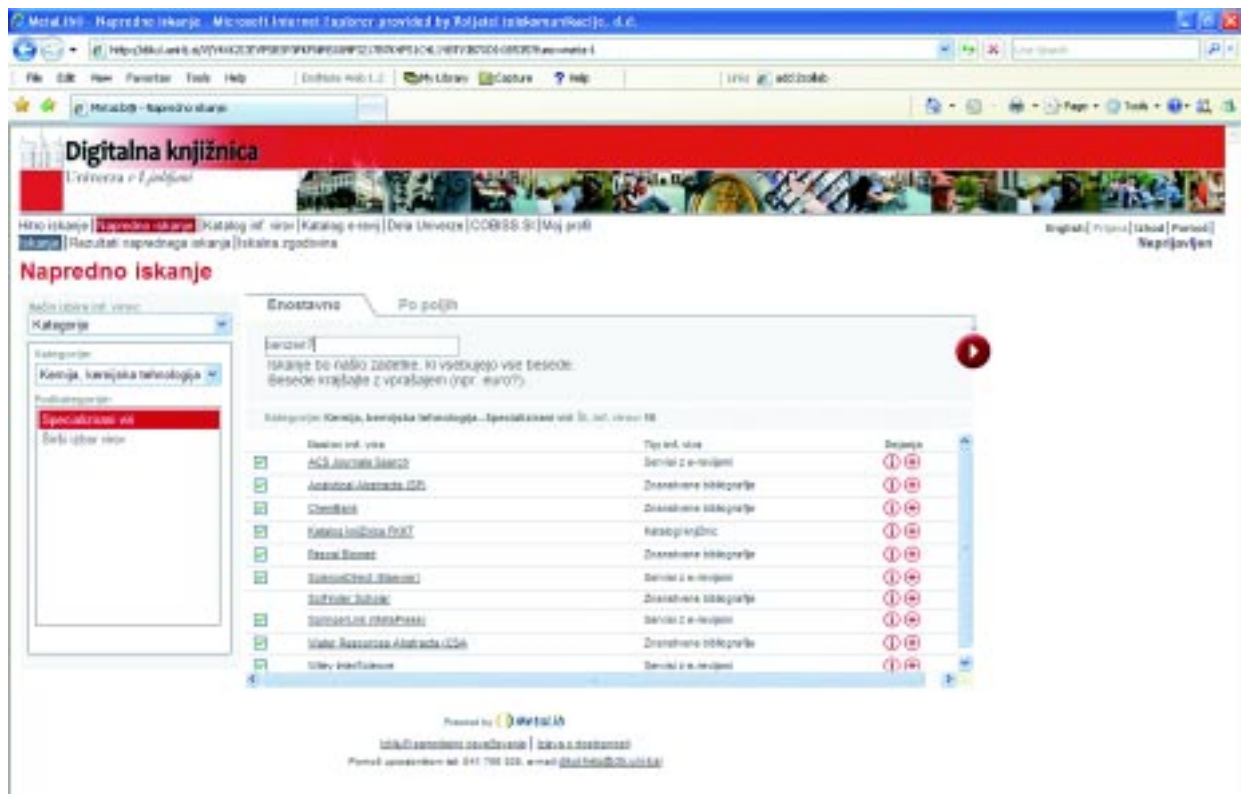
Pomemben modul portala DiKUL je tudi Katalog elektronskih revij UL, ki ob upoštevanju licenčnih posebnosti vključuje naročene elektronske revije UL in tudi najbolj znane servise elektronskih revij iz okolja odprtega dostopa, kot je na primer *Directory of Open Access Journals*.

V portal so vključeni vsi plačljivi elektronski informacijski viri, dostopni na UL. Portal bo omogočal tudi vzpostavitev skupnega knjižničnega kataloga knjižnic UL, kar v CO-BIB.SI zaenkrat ni mogoče. Vključene so tudi podatkovne zbirke UL, obstoječi arhivi znanstvenih in visokošolskih del UL, portal Digitalne knjižnice Slovenije (dLib.si) ter drugi slovenski informacijski viri, zanimivi za uporabnike UL ter ostale. Vključeni so tudi akademski spletni iskalniki, kot sta *GoogleScholar* in *Scirus*, ter številni ostali zanimivi informacijski viri iz okolja odprtega dostopa.

Zaradi specifičnih potreb UL je bila nabava programske opreme zapletena in je trajala kar tri leta in pol. V tem času so bili strokovnjaki z UL v intenzivnih stikih z razvijalci tovrstne programske opreme. Nekateri predlogi strokovnjakov z UL, ki so izhajali iz specifičnih okoliščin organizacije knjižničarstva na UL, danes predstavljajo standardne rešitve pri različnih ponudnikih. Programsko opremo za portal DiKUL je izdelalo izraelsko podjetje Ex Libris Ltd. Združevalni iskalnik in Katalog informacijskih virov UL podpira orodje MetaLib, za ustrezne spletne povezave pa skrbi povezovalnik OpenURL SFX. Oba produkta predstavljata najbolj kakovostne rešitve med tovrstnimi orodji. Nameščena sta na 1.500 portalih univerzitetnih in znanstvenih digitalnih knjižnic po svetu, med drugim tudi na Harvardu, v Sorboni, Kongresni knjižnici. V Evropi to programsko opremo uporablja približno 250 univerzitetnih knjižnic.

Portal DiKUL je dostopen od koderkoli ne glede na lokacijo in status uporabnika, razlikujejo se le pravice posameznih uporabnikov. Popolno uporabo, t. j. iskanje po vseh elektronskih informacijskih virih ter dostop do vseh pripadajočih dokumentov v celotnih besedilih, omogoča uporaba portala na računalnikih UL. Za uporabnike, ki prihajajo z UL, je mogoč tudi oddaljeni dostop z gesli, ki so že do sedaj bila v uporabi za oddaljeni dostop do elektronskih informacijskih virov UL (gesla za COBISS). Portal prepozna vse licenčne posebnosti brez kakršnihkoli dodatnih opravil uporabnikov. Dostopnost od koderkoli je še posebej pomembna za številne uporabnike, ki ne prihajajo z UL in niso člani katere izmed knjižnic UL. Iskanje bodo lahko izvajali po tistih informacijskih virih, ki to pač omogočajo brez dodatne avtentikacije. Pri tem ne gre le za vire iz okolja odprtega dostopa, temveč za veliko kakovostnih bibliografskih virov, ki neavtoriziranim uporabnikom omogočajo iskanje, ne pa tudi dostopa do celotnih besedil. Tako bo portal lahko služil tudi študentom in pedagoškim delavcem na ostalih univerzah v Sloveniji, raziskovalcem na inštitutih in ostalim uporabnikom, ki jih zanima tovrstna literatura.

Portal DiKUL je rezultat dobrega sodelovanja vseh knjižničarjev na UL, ki so v skladu z odločitvami vodstva UL uspeli zagotoviti enoten pristop k upravljanju in zagotavljanju dostopa do elektronskih informacijskih virov UL. Za hitro in učinkovito namestitvev so poskrbeli strokovnjaki Cen-

Sl. 1. Portal DiKUL (iskanje).

tralne tehniške knjižnice Univerze v Ljubljani in Narodne in univerzitetne knjižnice, vsebinsko pomoč je nudila tudi velika večina knjižnic UL. Priprava elektronskih informacijskih virov za namestitve v združevalni iskalnik in povezovalnik OpenURL je od knjižničarjev UL zahtevala temeljit pregled in evidentiranje vseh obstoječih elektronskih informacijskih virov UL in njihovih licenčnih posebnosti. V ta namen je v letu 2007 potekala posebna analiza, v kateri so knjižničarji obravnavali tudi finančne vidike vsakoletne nabave elektronskih informacijskih virov na UL. Tak celovit pristop bo poleg ustrezne predstavitve omogočil tudi učinkovitejšo naba-

vo elektronskih informacijskih virov na UL. Ob tem je treba poudariti tudi uspešno sodelovanje med UL in Institutom informacijskih znanosti, ki je zagotovil ustrezne povezave do lokalnih katalogov knjižnic UL za vključitev slednjih v združevalni iskalnik.

Na tem mestu je potrebno dodati, da nameravam v portal DiKUL vključevati zbirke visokošolskih del, učbenikov in drugih publikacij UL, ki bodo nastajala v izvorno digitalni obliki ali kot rezultat digitalizacije različnih tiskanih korpusov tovrstnega gradiva. Portal DiKUL je dostopen na spletnem naslovu <http://dikul.uni-lj.si>.

Miro Pušnik, univ. dipl. inž. zoot.
Centralna tehnična knjižnica
Oddelek za razvoj in svetovanje CTK UL
Trg republike 3, 1000 Ljubljana
E-pošta: miro.pusnik@ctk.uni-lj.si
Telefon: 01 200 34 45